

Esterházy Péter

A szavak
csodálatos
életéből

és más esszék

© Esterházy Péter örökösei, 2023

A SZAVAK CSODÁLATOS ÉLETÉBŐL*

Tekintsük A halmazt. Ez legyen a prímszámok halmaza. Egy pozitív egész számot prímszámnak nevezünk, ha 1-en és önmagán kívül más egész számmal nem osztható. Az 1-et nem tekintjük annak (noha!), de ilyen a 2, 3, 5, 7... és így tovább. B halmaz legyen a valaha élt magyar írók halmaza, tehát ha valaki magyar író, akkor benne van, és ha benne van (most az mindegy, hogy nyakig vagy bokáig), az magyar író. Írónak azt nevezzük... hát lényegében, amit prímnek, hogy az egyen és önmagán kívül ne legyen más osztója (lásd még: a mindenséggel mérd magad!), ha pedig valaki író és magyarul ír, az magyar író. (Ez a felfogás tehát nem tud értelmet tulajdonítani a „magyarul ír, de nem magyar író” kifejezésnek, illetve ez barokkos megjelenítése annak, hogy illető nem író.) – Ez a prím váratlanul tényleg jó definíció, vannak pl. az ikerprímek, 11–13, 17–19, Goethe és Schiller, Arany és Petőfi, Stan és Pan.

Legyen f_{NU} az ún. népi-urbánus függvény, értelmezési tartománya az A halmaz, értékkészlete a B halmaz, vagyis minden prímhez rendelünk egy

* A Mindentudás Egyetemén 2003. szeptember 8-án elhangzott előadás bővített változata.

magyar író, több prímhez is tartozhat ugyanaz az író, de egy prímhez nem tartozhat egynél több magyar író, pl. kettő, mert kettő több, mint egy...

Eddig valahogy így kezdődtek itt az előadások, *tudósok* beszéltek, tudósok, akik tehát tudnak valamit, és erről a tudásukról itt beszámoltak, mi a meleg víz?, molekulák, Brown-mozgás (vagy Browning?, előkapta 38-as browningját, s ettől fölmelegedett a víz?), mindenesetre szakszerűség, jól definiált kérdésekre szeriöz válaszok.

Most azonban egy író áll itt, s elég, ha csak az író Örkény István által kiemelt jelentésére gondolunk: a vaj köpülésekor megmaradó, tejszerű, *savanykás* folyadék, s már gyanítható, ma ez itt nem lesz ilyen egyszerű.

Nem szívesen sertepertélnék a „mi az irodalom?”-kérdés körül, ezt meghagynám a szakférfiaknak és szaknőknek, de átfogalmazva már jobban kézre állna, hogy ti. mi a bánat is az irodalom? (s ha nem volnánk ilyen úri és/vagy közszolgálati helyen, akkor a bánat helyett más szó is állhatna – mint az köztudott, tenném hozzá védekezve), és akkor erről a bánatról kicsit.

Vagy másképp arról, hogy mit is akarok. Anekdot. Egy afféle irodalmi konferencián a nekem rendelt tolmács nagyon tudott spanyolul, ami jó volt, mert ott spanyolul beszéltek, de az irodalomról halvány

dunsztja se, akárha nekem a tehéntermesztésről beszélnének. Az előadó épp vidám dolgokat mondhatott, mert körülöttem dőltek a nevetéstől. Mit mond?, kérdem. Várjon, figyelek, majd később. Megint hallom, hogy Kafka és bruhaha. Mit mond? Majd később.

Ez így ment végig. Wittgenstein, Camus – és a felszabadult, orgiaszerű vihogások. Taps, szünet, várakozón a tolmácsra néztem, fiatal egyetemista lány volt, aki szigorúan, mintegy megrovóan azt mondta: Igen. Azt hiszem, az irodalomról beszélt.

Ezt szeretném én is elérni, hogy Önök a végén azt mondhassák, igen, azt hiszem, az irodalomról beszélt.

Nem toporognék sokat itt tovább a módszertan körül – bár erre is igaz ifjabb Plinius mondata, amely szinte minden ún. modern vagy modern utáni szöveg mottója lehetne: „Ez nem kitérés, ez maga a mű”, önös szóval: a *Bevezetés a szépirodalomba* nem bevezetés, hanem szépirodalom –, szóval azt még megjegyzem, hogy ha író beszél az irodalomról, író íróként, akkor többnyire a sajátjáról vagy a neki ismerősről beszél, mert a gyakorlatból beszél, a gyakorlatából – ez a korlát itt is áll.

Ebben az „író beszélben” nemcsak az író problematikus, hanem a beszél is. Megszoktuk, hogy manapság mindenki beszél, egyszer csak ott egy mikrofon – nagypapa, hallasz? –, és beszélni kell, háziasszony,

focista, táblabíró, hivatásos pederaszta és amatőr bélyegyűjtő, mindegy, csak beszéljen. Folyamatosan műsoridő van. De az író hangsúlyozottan nem beszélő-állat, hanem író-állat, én is, ahogy a költő mondja (én), „leginkább papírközelben vagyok én”.

Másfelől meg az a helyzet, hogy már rég szerettem volna így állni egy tábla előtt. Krétával. Eddig meg is volnánk, de láthatták és látandják, hogy az igazi tanárok ilyenkor lazán zsebre dugják a kezüket, és csak adnak elő, adnak elő... Na ebből itt nem lesz semmi. Van énnekem rendes kéziratom, sok szó van rajta, melyet kímélet nélkül mind fölolvassok, egyetem ez, nem szórakozni vagyunk. Lám, a *mi végre vagyunk a világon?* alapkérdésre mintegy véletlenül kaptunk egy részválaszt.

Heidegger szebben tette föl a kérdést: Wozu Dichter in dürftigen Zeiten? Vagyis mi végre volnának a költők ínséges időben. Ez a *mi végre* is témánk.

Szokták mondani, az író szerszáma a nyelv. Ez majdnem igaz. Én szívesen látom az írókat, magamat – mint kézművest. Még inkább kőműves. Kőműves. Téglák, malter, rakni, nő a fal, leomlik, újra, föl-le, Kelemenné, szóval valami nő.

Itt kicsit megállnék mutatni valamit. A mondat arra lehet példa, hogy nem csak én írom a mondatot, az is írja önmagát. Vagy másképp: hogy a nyelv is szerző. Az írásnál sok és sokféle összefüggésre

lehet ügyelni, szimmetriákra, ismétlődésekre, epósi állandó jelzőre, a leleményes komplexus, és akkor többnyire kiderül, mondjuk egy értő olvasásnál, ez akár még egy kritikusnál is bekövetkezhet, minden jó kritikus jó olvasó is, de nem minden rovar bogár, hogy rendszerint sokkal több összefüggés, nyelvi játék, mélység és sekélység található a szövegben, mint amennyit az író beletett. Egy más szempont szerint ezt úgy is lehet fogalmazni, hogy az rossz jel a munka minőségét illetően, ha csak az van a könyvünkben, amit beletettünk.

Jobb korokban ezt elfogadták közvetlen Isten-bizonyítéknak.

Szóval a következő történt (ezt persze becsületszóra kell elfogadniuk, így nincs bizonyító ereje, de nem is bizonyítani akarok, hanem mutatni): tehát írtam, hogy rakosgatjuk a téglát, nő a fal, és akkor eszembe jutott, hogy hány és hányszor kiderül, hogy amit fölraktunk estére, leomlott reggelre, hogy az nem is fal volt, hanem legjobb esetben árok – gondolatjel: ha egy napot végigírok, és másnap sorról sorra kihúzom, tehát nem marad semmi, az két nap jó munka, nulla linea, sine dies –, innen logikus ugrás a Kőműves Kelemenné, aki nemde bár nő. Az én kis linkségem már nem emlékezett, csak a nyelv, hogy a mondat elején volt már egy nő, de nem asszonyállatként, hanem igeként, cherchez le verbe!

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.

www.magveto.hu
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben 2023-ban,
a nyomda alapításának 141. esztendejében.
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős vezető Csöndes Zoltán vezérigazgató
www.gyomaikner.hu

Felelős szerkesztő Szegő János
Kézirat-előkészítő Balogh Emerencia
Korrektor Tomka Eszter
A borítót Németh Márton,
a kötetet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klári
Kiadványszám 9291
Minion betűtípusból szedve
ISBN 978-963-14-4315-8
ISSN 0324-5713